

Un singur cuvânt înainte

„Ignoranța are tot dreptul să creadă că tradiția este un obstacol înaintea progresului, că ea oprește mersul vieții și mai ales puterea ei de înnoire. Are dreptul pentru că nu-și dă seama că noul nu este decât o înaintare a vechiului în conștient, e descoperirea pe care o facem noi înșine și pe care o socotim uneori chiar propria noastră invenție, când în realitate ea este de mult gata pentru noi”³.

Îmbunătățirea condiției umane este o temă de bază a filosofiei sociale occidentale. Spunem „occidentale” pentru că în alte părți ale lumii, oamenii au alte preocupări. Ei nu-și propun o bătălie pentru viața lor și pentru istoria lor. În Orient, ca și în alte părți ale planetei, oamenii sunt mai degrabă contemplativi și chiar indiferenți în raport cu istoria lor. Ei nu cred că ceva se poate schimba pe pământ și de aceea acțiunea li se pare inutilă. Din acel punct plecând totul devine dat și imposibil de schimbat. Oamenii de acolo nu aparțin istoriei în sensul pe care îl cunoaștem noi. Baza noastră culturală nu este comună. Cei din Orient văd altfel lumea. De aceea, în tot discursul nostru ne vom referi la problematica viețuirii în comun și devenirii omului occidental. Atunci când ne vom referi la alte spații geografice și culturale o vom face doar pentru comparații și vom spune asta în mod clar. Am simțit nevoia unei astfel de despărțiri, încă din start, pentru motivul că despre lumea românească s-a spus adesea că prin poziționarea sa geografică și culturală aparține Occidentului, dar și Orientului. Este posibil așa ceva. Încă nu avem toate elementele pentru a judeca o astfel de situație. Admitem că istoria și geografia ne-au creat și tot ele ne-au dat sufletul de români. La momentul potrivit vom lua în dezbatere și trăsăturile de tip Oriental ale

³ Petru Comarnescu, *Specificul românesc în Kalokagathon*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 208.

sufletului nostru. Este un subiect extrem de interesant pentru un economist preocupat de capacitatea națiunii sale de a produce capitalism și civilizație. Până atunci, într-o bună parte a acestui volum vom lua în discuție zbaterea românilor la contactul cu Occidentul și civilizația sa.

Una dintre obsesiile noastre, ale românilor, privește poziția în raport cu modernizarea. Trăiesc de prea mult timp aici, pentru că aici m-am născut și mi-am petrecut întreaga viață, și nu știu încă dacă românii își doresc cu adevărat să fie moderni. Deci dezbaterea, eu cred că de aici trebuie începută. Nu este vorba dacă putem să fim moderni, ci dacă dorim a fi moderni. Nu sunt convins că ne dorim modernitatea și nu cred că suntem pregătiți pentru trecerea reală a unor praguri ale modernității. Mărturie acestei credințe stau aceste decenii scurse de la Revoluția română din Decembrie 1989, când nu am reușit să rezolvăm această dilemă. Nu am reușit să ne hotărâm și din această cauză nici nu pășim decizi pe drumul civilizației. Desigur, veți spune că s-au făcut multe. Așa este, s-au făcut mulți pași, dar numai în zona formei economice și sociale în general. Fondul nostru, mentalul colectiv retrograd a rămas același ca în anul 1989. Și de data asta veți replica, pe bună dreptate, că mentalul colectiv nu se schimbă așa ușor și că are nevoie de sute de ani. Așa este, numai că în 35 de ani nu se vede nimic. Dimpotrivă, obstinația cu care românii și-au negat libertatea prin votul politic de la sfârșitul anului 2024, pare să vorbească mai degrabă despre un eșec răsunător. Deci nu numai că nu se vede nimic, dar ce se vede pare a fi întunericul. Și este mult întuneric și primitivism în sufletul românului. Lumina libertății este destul de departe. Totul este închis în jurul nostru, închis și pestilențial, stătut. Aerul proaspăt al libertății este încă departe. Starea aceasta de conviețuire, la „marginea peșterii”, este ceva enervant pentru mulți români. Poate și de aceea se pleacă încă din această țară într-o viteză amețitoare. Acum, la anii de la Revoluție pe care îi numărăm mai sus, mai mult de 200.000 de oameni pleacă

anual din țara lor. Exodul continuă. Românii pleacă în continuare din țara lor. Ei nu-și văd un viitor aici, își fac bagajele și pleacă. Și cei mai mulți pleacă definitiv. Adică, fără niciun gând că se vor reîntoarce vreodată aici. Este un fel de protest această enormă emigrație. Este un protest în raport cu încăpățânarea României de a nu se moderniza. De a fi rea, în cel mai propriu sens social. Și această răutate este cumplit de greu de suportat de către un om care dorește să fie liber. Pentru că deja, credem că de mulți ani, nu averea și prosperitatea sunt motivele plecării, cât atmosfera rea și toxică care există între noi, românii.

Despre lumea românească vom vorbi în eseurile dintre paginile acestui volum. Chiar și dacă sunt autobiografice, aceste eseuri sunt subsumate acestei obsesii a modernizării, modernului și modernității. Vom aduce argumente pro și contra, vom analiza. Vom căuta scuze și vom merge până în străfundurile sufletului neamului nostru. Pentru că popoarele, ca și oamenii, au un suflet al lor. Am folosit lecturi diverse și nu ne-am abținut de la cita mari gânditori români care au fost preocupați de soarta poporului lor. Ei sunt vii, în această carte, alături de noi. Și cultura noastră deține o largă deschidere spre filosofia socialului. O parte dintre acești autori ne-au criticat, alții ne-au lăudat. Fiecare însă a contribuit la o mai bună înțelegere a ceea ce suntem azi. Vorbim aici mai ales despre gânditorii români din perioada interbelică, pentru că azi prea puțini intelectuali sunt cu adevărat interesați de soarta neamului lor. Din această cauză nu avem o dezbateră reală axată pe tema modernității la români. Nu avem o școală importantă de filosofie socială. Ne lipsește cumplit de mult un Cioran, Noica, Eliade, Motru sau Nae Ionescu. Azi nu ne mai place cartea. Fudulia și banii sunt marile preocupări ale lumii academice românești contemporane.

Acest volum de eseuri a fost scris în anii 2024 și 2025. Este în primul rând o culegere de eseuri despre zbaterea întru modernizarea României. Dar este și un fel de jurnal, un șir de consemnări despre

cum vede un economist epoca sa și țara sa. Temele au fost preluate din dezbaterea cotidiană și fiecare eseu își propune să ofere o lămurire sau o soluție. Pentru că de întrebări este plină lumea. Este important să mai vorbim și despre soluții. Fiecare eseu este un fel de lumină care gonește întunericul din jurul unei probleme. Și aceste probleme sunt în primul rând de ordin economic, dar nu numai. Acesta este al cincilea volum de eseuri pe care îl punem în piața dezbaterii de idei din țara noastră. Celelalte patru au fost: *Pe Patul lui Procust* (Editura Institutul European, 2018); *Ridică-te și mergi* (Editura Pro Universitaria, 2022); *Evadarea din limitat* (Editura Pro Universitaria, 2023); *Lumea de dincolo de istorie* (Editura Pro Universitaria, 2025).

Vom scrie „un singur cuvânt” despre această carte plecând de la observația lui Petru Comarnescu, unul dintre marii gânditori pe care i-a dat de-a lungul istoriei sale această țară a noastră și această cultură a noastră. Comarnescu este cel care rupe vraja modernității fără limite și fără rădăcini. În lucrarea sa despre *Specificul românesc* începe analiza cu un subiect obligatoriu, în care aduce lămuriri. Este vorba despre capitalul I, denumit *Tradiția ca formă ideală, permanent dinamică a culturii naționale și ca măsură a valorii specificului național*. Filosoful nostru rezolvă una dintre dilemele care macină lumea românească de azi. Printre mulți români există percepția eronată a fracturii care trebuie să existe între tradiție și modernitate. Modernitatea ar trebui forțată și impusă dincolo de trecut și de rădăcinile unei națiuni. Nu, nu despre asta este vorba. Și Comarnescu ne lămurește: „Ignoranța are tot dreptul să creadă că tradiția este un obstacol înaintea progresului, că ea oprește mersul vieții și mai ales puterea ei de înnoire. Are dreptul pentru că nu-și dă seama că noul nu este decât o înaintare a vechiului în conștient, e descoperirea pe care o facem noi înșine și pe care o socotim uneori chiar propria noastră invenție, când în realitate ea este demult gata

pentru noi”⁴. Poate că citind o asemenea rezolvare, adepții modernizării rapide și cu orice preț, vor avea o revelație. Poate că vor realiza și vor explica de unde vine acea îndărătnicie a românului în fața modernității și modernizării. Pentru că există un fel de rezistență despre care noi tot vorbim, numai că puțini dintre noi și-o explică. Tradiția este puternică la poporul român. Pe ea a stat acest popor. Și noul nu vine de oriunde și oricum.

Obsesia înapoierii este o altă temă când vorbim despre modernizare și pragurile sale. Confrunțați cu exteriorul, mai ales cu lumea Vestică, am văzut că noi nu suntem ca ei. Noi nu avem instituții așa de performante și viața la noi este înapoiată. Și de aici am dezvoltat un fel de frustrare. Am trăit și trăim încă un fel de sentiment al inferiorității din care se nasc tot felul de manifestări care mai de care mai caraghioase. Unii dintre noi au ales calea prefăcătoriei, alții au început să se adapteze într-un mod hazliu. Modul în care Guliță vorbește limba franceză în secolul XIX, este ceva ce nu putem uita. Caragiale i-a văzut pe acești oameni în toată splendoarea lor imitativă. Și totul se petrecea din cauza acestei obsesii a înapoierii.

Această obsesie a înapoierii este întâlnită și azi în mentalul nostru colectiv. Și ea determină frustrări și comportamente. Ideea unui Occident perfect, curat, frumos și luminos, este o derivată a sa. Și din cauza acestei idei milioane de români și-au părăsit țara atunci când li s-a oferit ocazia. Câinii cu covrigi în coadă nu mai circulă pe marile bulevarde ale Europei de foarte mult timp. Cu toate acestea, românii încă îi mai văd și încă mai aleargă după ei. Sentimentul inferiorității în raport cu civilizația Vestică determină tot felul de comportamente. Populiștii români spun despre noi că suntem slugarnici în raport cu această lume. Nu, nu despre asta este vorba.

⁴ Petru Comarnescu, *Specificul românesc în Kalokagathon*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 208.

Mai degrabă vorbim despre un adânc sentiment de inferioritate care ne dictează tot felul de atitudini.

Sub acest semn al dezvoltării României, al aducerii sale mai aproape de civilizația Vestică, sunt scrise și aceste eseuri. Există în dezbaterile lor o problematică economică, dar și sociologică și chiar antropologică. Gândul din spatele lor este însă cel despre care vorbeam mai sus. Cum și ce trebuie să facem pentru a ieși din zona periferică, marginală a civilizației occidentale. Putem face ceva? Evident că da. De la o poziție optimistă plecăm cu analiza. Este vorba despre multe lucruri pe care le putem face. Și câte din aceste lucruri pe care le putem face ar intra în contradicție cu tradiția? Asta rămâne de văzut.

Uneori este trăire și o ușoară agitație în textele cuprinse între aceste coperti. Asta pentru că cel mai adesea sunt scrise la temperatura zilei. Și aceste dezbateri din socialul nostru au o anumită temperatură. Cu toate acestea, am căutat mereu argumentele de tip rațional. Nu este vorba despre fantasmă, ci despre o dezbateră rațională despre economia și societatea noastră. Așa se face că aceste texte folosesc economiștilor, sociologilor, antropologilor, tuturor celor interesați de ceea ce îndeobște numim a fi ramura de știință a *filosofiei sociale*. Echilibrul este cuvântul care sperăm să caracterizeze aceste scrieri. Echilibrul și argumentarea până la obstinație. Căutarea cu orice preț a drumului pentru a ieși în lume. Pentru că noi, românii, trebuie să ieșim la un moment dat în lume. Trebuie să părăsim periferia și să ne asumăm un destin regional și de ce nu, unul chiar european. Trebuie să pășim dincolo de granițele țării noastre într-o calitate mult mai importantă decât aceea de turiști sau emigranți. Trebuie să plecăm în lume ca români purtători de steag național. Să căutăm oportunități de afaceri și de dezvoltare culturală. Să aducem acasă la noi bani pe care i-am câștigat în alte părți ca oameni de faceri și să dezvoltăm țara noastră cu acești bani. România trebuie să depășească praguri și să-și asume un destin de țară puternică, exemplu pentru statele cu care intră în contact. Trebuie să